

KOMMISSIONEN FOR DE EUROPÆISKE FÆLLESSKABER

Bruxelles, den 21.6.2001
KOM(2001) 295 endelig

**MEDDELELSE FRA KOMMISSIONEN TIL RÅDET OG EUROPA-
PARLAMENTET**

**Handlingsprogram for generel hensyntagen til kønsaspektet i Fællesskabets
udviklingssamarbejde**

MEDDELELSE FRA KOMMISSIONEN TIL RÅDET OG EUROPA- PARLAMENTET

Handlingsprogram for generel hensyntagen til kønsaspektet i Fællesskabets udviklingssamarbejde

RESUME

Ligestillingsproblematikken er af afgørende betydning for udviklingen generelt, og sammenhængen mellem køn og fattigdom har gjort det mere betydningsfuldt end nogen sinde at få inddraget kønsaspektet i udviklingssamarbejdet. Generel hensyntagen til kønsaspektet er en langsigtet trinvis proces for integrering af ligestillingsproblematikken i alle politikker og planlægning. Der er tre gode grunde til at få inddraget ligestillingsproblematikken i Fællesskabets udviklingssamarbejde:

- Et uforholdsmæssigt stort flertal af verdens fattige er kvinder, som i mange tilfælde, ikke bare ikke har adgang til vigtige økonomiske og sociale ressourcer, men også er berøvet deres rettigheder som mennesker.
- Investeringer i forbedringer af kvindernes situation (uddannelsesmuligheder, bedre sundhedstilbud og sikring af deres rettigheder til jord og arbejde) omsættes til større produktivitet og lavere dødelighed blandt børn og kvinder, større fødevarerikkerhed og mindre fattigdom.
- Den Europæiske Union har en lang tradition for at fremme ligestilling og har spillet en aktiv rolle på internationale konferencer og talt kvindernes sag, navnlig på FN's fjerde kvindekonference i Beijing i 1995. Tiden er nu inde til at prioritere positiv behandling og inddrage kønsaspektet på alle niveauer af udviklingssamarbejdet.

Det Europæiske Fællesskab har en række politikker, retningslinjer og erklæringer, som udtrykkeligt opfordrer til at inddrage kønsaspektet i udviklingssamarbejdet. Disse styrkes yderligere inden for rammerne af Fællesskabets seneste udviklingspolitik (KOM(2000) 212 endelig af 26. april 2000) samt i EU's partnerskabsaftaler med udviklingslandene.

Dette handlingsprogram udnytter disse resultater og foreslår konkrete aktioner for fremtiden. Der foreslås integrering af ligestilling mellem mænd og kvinder efter tre hovedlinjer:

I. Analyse og integration af kønsaspektet på de prioriterede områder, der er udpeget i Fællesskabets udviklingspolitik:

1. støtte til makroøkonomiske politikker og strategier for fattigdomsbekæmpelse og programmer på sociale områder som sundhed og undervisning
2. fødevarerikkerhed og bæredygtig udvikling af landdistrikter
3. transport
4. institutionel kapacitetsopbygning, god regeringsførelse og retsstatsprincippet
5. handel og udvikling og

6. regional integration og samarbejde.

Ligestilling mellem kønnene er et gennemgående princip for alle disse seks områder.

De foreslåede metoder til integrering af ligestilling mellem kønnene inden for disse områder omfatter følgende: gennemgang af Kommissionens eksisterende politikker og retningslinjer, større anvendelse af kønsopmærksomme indikatorer og kønsopdelte data i forbindelse med analyse, gennemførelse og vurdering af aktiviteter såvel som i udviklingen af midler til kvalitetssikring og støtte.

II. Større integrering af kønsaspektet i projekter og programmer på regionalt og nationalt niveau. De nationale regeringer har hovedansvaret for at styrke ligestillingen mellem kønnene, og Kommissionen har en vigtig rolle at spille i forbindelse med støtte til partnerlandenes regeringers og det civile samfunds prioriteringer og initiativer i deres bestræbelser for at integrere dette princip. Der er fremsat forslag om at inddrage kønsaspektet i EF's igangværende politiske dialoger med regeringer og civilsamfund, og medlemsstaterne og partnerlandene opfordres til at indgå partnerskaber for at gøre det lettere at dele oplysninger og ressourcer med andre internationale partnere og organisationer. Vigtigheden af at identificere ligestillingsproblematikken på alle niveauer i programmeringen og projektforvaltningen understreges.

III. Kapacitetsopbygning i forbindelse med ligestillingsproblematikken, der som en trinvis proces, skal understøtte Kommissionens kapacitet til effektivt at integrere kønsproblematikken på alle niveauer. Man er ved at fastlægge en række metoder til at gøre denne proces lettere som f.eks. uddannelse, der tager hensyn til ligestillingsproblematikken, for personalet i hovedsæde og delegationer.

Handlingsprogrammet skal gennemføres i løbet af en femårsperiode (2001-2006). En midtvejsevaluering og en slutevaluering skal vurdere resultaterne af handlingsprogrammets gennemførelse på alle niveauer af de foreslåede aktiviteter.

Et stærkt engagement fra EF, udviklingslandene, medlemsstaterne og andre donorer vil vise, at det er muligt at opnå større ligestilling mellem mænd og kvinder gennem en systematisk og sammenhængende metode for generel hensyntagen til kønsaspektet.

INDHOLDSFORTEGNELSE

MEDDELELSE FRA KOMMISSIONEN TIL RÅDET OG EUROPA-PARLAMENTET Handlingsprogram for generel hensyntagen til kønsaspektet i Fællesskabets udviklingssamarbejde

RESUME.....	2
1. Indledning	5
2. kønsaspektet i udviklingslandene.....	5
3. behovet for effektiv hensyntagen til kønsaspektet i EF's udviklingssamarbejde	6
4. det europæiske fællesskabs særlige rolle på området.....	7
4.1. Globale og regionale policy-rammer.....	7
4.2. EF's strategier, foranstaltninger og aktiviteter	8
4.2.1. Integrering af kønsaspektet i EF's udviklingssamarbejde.....	8
5. indsatsområder og foranstaltninger for gradvis ændring	10
5.1. Sigte og rammer	10
5.1.1. Analyse og integrering af kønsaspektet i de seks vigtigste områder for EF's udviklingssamarbejde	10
5.1.2. Hensyntagen til kønsaspektet i projekter og programmer på nationalt og regionalt niveau 13	
5.1.3. Opbygning af Kommissionens evne internt til at tage hensyn til kønsaspektet, instrumenter og metoder.....	14
6. gennemførelse	15
7. afsluttende bemærkninger.....	15
BILAG I Integrering af kønsaspektet: begreb og definitioner	17
BILAG II Kønsrolleaspektet i udviklingslandene	18
BILAG III Eksempler på god praksis og erfaringer med hensyn til kønsaspektet i EF's udviklingssamarbejde.....	19
BILAG IV EF-dokumenter, forordninger og instrumenter vedrørende kønsaspektet.....	21
BILAG V Forkortelser	22
BILAG VI Vejledende tidsplan	24

1. INDLEDNING

Hovedformålet med Det Europæiske Fællesskabs udviklingspolitik¹ er at skabe bæredygtig udvikling med henblik på at udrydde fattigdommen i udviklingslandene. Integrering af kønsaspektet er en vigtig del af dette. I aktionerne på området tilstræbes det, at kvinders og mænds vilkår prioriteringer og behov systematisk integreres i alle politikker og foranstaltninger samtidig med at der tages hensyn til hvilke virkninger disse politikker og foranstaltninger vil få for begge køn.

De faktiske forhold omkring ligestilling i udviklingslandene giver stadig anledning til stor bekymring. Trods de forskellige foranstaltninger, der er truffet på globalt, regionalt og nationalt niveau, er det et stærkt behov for at få rettet op på de skævheder, der stadig er virkeligheden i udviklingslandene. Det er nødvendigt at fremme ligestilling mellem mænd og kvinder mere effektivt.

Selv om Det Europæiske Fællesskab (EF) allerede har gjort gode fremskridt i arbejdet med at udvikle og opfylde policy-principperne for ligestilling i udviklingssamarbejdet, er det nødvendigt, at man anvender den bedst mulige praksis og erfaringerne fra tidligere i specifikke foranstaltninger for at sikre en endnu større succes. EF står over for samme fænomen som mange donorer, nemlig at kønsdimensionen er "forsvundet i den blå luft"², hvorved alle gode politiske intentioner ikke bliver fulgt op i praksis. Det er helt klart nødvendigt, at EF prioriterer positiv behandling og integrerer kønsproblematikken på alle niveauer i udviklingssamarbejdet.

Denne meddelelse indeholder tre vigtige indsatsområder, der skal sikre, at kønsaspektet integreres i alle EF's udviklingsinitiativer. Baggrunden for mere effektiv inddragelse af kønsaspektet skitseres kort, og Kommissionens hidtidige foranstaltninger fremhæves samt de meget specifikke indgreb der er nødvendige for at opfylde tre overordnede målsætninger inden for de næste fem år (2001-2006).

2. KØNSASPEKTET I UDVIKLINGSLANDENE

Det er helt klart, at der er en tæt forbindelse mellem manglende ligestilling og fattigdom, men disse forbindelser er også meget komplekse. FN's udviklingsprogram, Human Development Report fra 1995 anslår, at 70% af de omkring 1,5 mia. mennesker, der lever i fattigdom, er kvinder. Denne uforholdsmæssigt store andel af verdens fattige har ikke ligestillet adgang til politisk repræsentation og udviklingsressourcer.

Det fremgår af oplysningerne, at der er sammenhæng mellem manglende ligestilling og befolkningens fattigdom rundt om i de forskellige lande. Lande med ringe ligestilling mellem mænd og kvinder som Sierra Leone, Niger, Burkina Faso eller Mali har også den største fattigdom i henhold til indeks for menneskelig fattigdom. Omvendt har lande med et højt ligestillingsniveau som f.eks. Costa Rica, Singapore og Trinidad og Tobago, forholdsvis mindre fattigdom.

Udviklingslande, der følger politikker og praksis, hvor man er opmærksom på kønsaspektet, klarer sig bedre både med hensyn til sundhed, læse- og skrivefærdighed, økonomisk produktion og medbestemmelse i beslutningsprocessen. Der findes et stort uudnyttet potentiale på området. En UNICEF-undersøgelse fra 1998 var koncentreret om ti

---

¹ KOM(2000) 212 endelig af 26.4.2000.

² Development in Practice, vol 7, no 2, 1997.

udviklingslande, som havde haft gode resultater, dvs. hvor befolkningen havde usædvanlig god skrive- og læsefærdighed og en høj skolesøgningsgrad. F.eks. er der i Sri Lanka og staten Kerala i Indien et imponerende højt skolesøgningsniveau, både på grundskole- og mellemskoleniveau, hvilket er slående, da Sydasiens ligger lavt placeret med hensyn til navnlig kvinders uddannelse. Et vigtigt træk ved disse lande med gode resultater er kvindernes forholdsvis høje selvstændighed og det høje ligestillingsniveau.³

I Kenya er det blevet påvist, at landbrugsudbyttet steg med op til 22%, efter at kvinderne har fået samme uddannelse og samme adgang til rå- og hjælpevarer som mændene. Lande syd for Sahara, hvor piger ikke har adgang til uddannelse, har hvert år gennem de sidste 30 år haft en 0,7 % lavere økonomisk vækst end de ellers ville have haft.

Det er også konstateret, at der er en klar sammenhæng mellem kvinders uddannelse, deres indkomstniveau og børnefødsels-/børnepasningsopgaver. Børn får bedre ernæring og har en bedre fysisk udvikling i lande, hvor kvinder har bedre adgang til uddannelse og større økonomisk selvstændighed. Omvendt giver ringe udfoldelsesmuligheder for kvinder sig udslag i en høj dødelighed hos børn og nyfødte. Tallene i bilag II fremhæver yderligere aspekter af kønsdimensionen i udviklingslandene.

Forholdene i flere europæiske lande med en højere levestandard og en større investering i samfundets udvikling har givet fortalere for ligestilling mulighed for at fokusere på andre komplekse aspekter, der også giver anledning til bekymring (politisk repræsentation, hensyntagen til institutionsaspektet, kvotaordninger). I udviklingslandene betyder den ekstreme fattigdom imidlertid, at vægten stadig ligger på basale aspekter såsom, hvordan man sikrer en lige adgang til fundamentale ressourcer og rettigheder. Der er et kraftigt behov for at styrke ligestillingsproblematikken i udviklingslandene og for at rette op på nogle af de værste skævheder.

3. BEHOVET FOR EFFEKTIV HENSYNTAGEN TIL KØNSASPEKTET I EF'S UDVIKLINGSSAMARBEJDE

Tidligere var tendensen i udviklingsprogrammer at fokusere udelukkende på kvinder, og der var kun ringe succes med at øge kvindernes stilling i samfundet, forbedre deres tilværelse eller skabe større ligestilling. Den omfokusering, der har fundet sted i den internationale debat, fra konceptet kvinder i udvikling (WID) til kønsaspektet og udviklingen har haft afgørende betydning for, hvordan udviklingstiltag planlægges, gennemføres og kontrolleres (se afsnit 4.1.).

Det er nu helt anerkendt, at både mænds og kvinders vilkår bør analyseres på en kønsopdelt måde og at både mænd og kvinder må inddrages i udviklingsprocessen med at fastlægge mål og udarbejde strategier og planer, således at der tages hensyn til kønsdimensionen i målsætningerne. På denne måde varetager og behandler man begge køns prioriteringer og behov. Dette skaber et mere effektivt, langvarigt og bæredygtigt udviklingssamarbejde med positive virkninger for fattigdomsbekæmpelse.

Systematisk hensyntagen til ligestilling i alle aspekter i en institution eller enhed er en langvarig løbende proces. Der findes ingen løsningsmodel, der kan bruges i enhver sammenhæng. De enkelte løsningsmodeller for, hvordan kønsaspektet tilgodeses, må tilpasses efter omstændighederne. Der er således tale om en længerevarende gradvis proces.

---

³ Education for all: Policy Lessons from High-Achieving Countries, S. Mehrotra, UNICEF Working Paper EPP EVL-98-05, UNICEF, 1998.

Der er to indbyrdes supplerende metoder for en bedre inddragelse af kønsaspektet i udviklingssamarbejdet:

1. Man kan yde støtte til specialprojekter og programmer, der tager sigte på en direkte forbedring af kvinders kår (uddannelse, indtjeningsmuligheder, politisk magt, juridiske rettigheder osv.). Denne metode er nyttig, når man ønsker at henlede opmærksomheden på den eksisterende forskelsbehandling og på det potentiale, kvinder repræsenterer, for på denne måde at afhjælpe diskrimination og fordomme.
2. Man kan tage hensyn til kønsaspektet i alle politikker og strategier for udviklingssamarbejde og forhandlinger med partnerlande i alle projekt- eller programfaser som forberedende arbejde, gennemførelse, overvågning og evaluering.

I dette handlingsprogram skitseres metode nr. 2 med angivelse af hvilke foranstaltninger og instrumenter, der skal anvendes til at opnå fuld integrering af kønsaspektet i EF's udviklingssamarbejde.

4. DET EUROPÆISKE FÆLLESSKABS SÆRLIGE ROLLE PÅ OMRÅDET

EU er en af de største aktører inden for internationalt samarbejde og udviklingsbistand. Det Europæiske Fællesskab og medlemsstaterne leverer tilsammen ca. 55% af den samlede internationale officielle udviklingsbistand (ODA) og over to tredjedele af gavebistanden.

Den andel af den europæiske bistand, der forvaltes af Kommissionen og Den Europæiske Udviklingsbank (EIB), er gradvis vokset fra 7% for 30 år siden til 17% i 2000. Det Europæiske Fællesskab har det politiske og finansielle ansvar for over 10% af den samlede ODA på verdensplan, en stigning på 5% i forhold til 1985. Det Europæiske Fællesskab er ligeledes verdens største donor af humanitær bistand.⁴

Kommissionen og EU's medlemsstater er bundet af konkrete tilsagn og internationale, regionale og nationale resolutioner i deres bestræbelser på at fremme ligestillingen mellem kønnene via udviklingstiltag.

Hverken Kommissionen eller medlemsstaterne har dog endnu ikke fuldt ud kunnet måle resultaterne af at få disse strategier omsat til konkret handling. Instrumenter til udvikling af statistikker og andre data for, hvad der faktisk bliver anvendt af EF's udviklingsbistand til ligestilling og udvikling vil blive yderligere udbygget i dette handlingsprogram. Arbejdet med at fastlægge indikatorer for input, output og præstationer fortsætter i de relevante fora som OECD's komité for udviklingsbistand (DAC).

4.1. Globale og regionale policy-rammer

På følgende konferencer blev der sat vigtige mål for forbedringen af ligestillingen: Den internationale konference om befolkning og udvikling (ICPD) i Kairo 1994, verdenstopmødet om social udvikling (WSSD) i København 1995 og den fjerde kvindekonference (FWCW) i Beijing 1995.

Beijing-konferencen var banebrydende på den måde, at konceptet kvinder i udvikling blev erstattet med konceptet kønsaspektet og udviklingen. I handlingsplanen og Beijing-erklæringen gik man bort fra at se på kvinders problemer som et isoleret fænomen og gik over

---

⁴ KOM(2000) 212 endelig af 26.4.2000.

til et mere komplekst standpunkt, der bygger på den ide, at både mænd og kvinder må inddrages i processen, hvis de grundlæggende årsager til manglende ligestilling skal fjernes. Samme principper blev bekræftet igen i de endelige resultater af FN's generalforsamlings særlige samling (Beijing Plus 5 Review) i juni 2000.

I 1996 understregede OECD's komité for udviklingsbistand en række kvantificerede mål for udryddelse af fattigdom, bl.a. ved udjævning af forskellene mellem mænds og kvinders kår⁵. De internationale mål for udvikling omfatter ligestilling for at give kvinderne større styrke og have fjernet kønsbaseret diskrimination på grund- og mellemskoleniveau i 2005.

4.2. EF's strategier, foranstaltninger og aktiviteter

I Amsterdam-traktaten (1998, artikel 3, stk. 2) indgår ligestilling mellem mænd og kvinder udtrykkeligt som en af Den Europæiske Unions målsætninger med angivelse af, at positiv behandling er et legitimt værktøj til at forfølge dette mål.

Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder⁶ indeholder princippet om ligestilling mellem kønnene på alle områder og omfatter en række bestemmelser, der skal fremme ligestillingen mellem mænd og kvinder.

I forbindelse med udviklingssamarbejdet har Det Europæiske Fællesskab fremlagt brede strategiske rammer i følgende nøgledokumenter: Meddelelse til Rådet og Europa-Parlamentet om integrering af kønsaspektet i udviklingssamarbejdet, 18. september 1995 - KOM(95) 423 endelig udg., Rådets resolution af 20. december 1995 om integrering af kønsaspektet i udviklingssamarbejdet og Rådets forordning (EF) nr. 2836/98 af 22. december 1998 om integrering af kønsaspektet i udviklingssamarbejdet. Ifølge sidstnævnte forordning skal Kommissionen regelmæssigt foretage evalueringer af finansielle transaktioner vedrørende ligestilling i udviklingssamarbejdet.

EF's rammestrategi for ligestilling mellem mænd og kvinder (2001-2005)⁷ fastsætter en aktionsramme for alle Fællesskabets aktiviteter, som kan bidrage til at opfylde målsætningen om at fjerne uligheder og fremme ligestilling mellem mænd og kvinder. Alle Kommissionens afdelinger skal tilpasse deres strategier (integrering af kønsaspektet og/eller gennemføre konkrete aktioner rettet mod kvinder (særbehandling). I den anledning er den særlige gruppe om ligestilling, som ledes af generaldirektoratet for beskæftigelse og sociale anliggender, er blevet styrket. På grundlag af denne rammestrategi udarbejdes der årlige arbejdsprogrammer af de forskellige tjenester. Alle oplysninger, der indgives, vil blive anvendt i forbindelse med overvågning og lagt ind i den årsrapport, der kræves som led i rammestrategien.

4.2.1. Integrering af kønsaspektet i EF's udviklingssamarbejde

Det er nu et vejledende princip i politikken for EF's udviklingssamarbejde generelt, at der skal tages hensyn til kønsaspektet; det fastslås, at ligestillingsproblematikken må betragtes som et anliggende, der skærer tværs igennem alle områder, og at der må tages større hensyn hertil ved planlægningen af udviklingstiltag.⁸ De vigtigste forordninger og aftaler om udviklingssamarbejde (MEDA-forordning 2000, ALA-forordning 1992 og AVS-EF-partnerskabsaftalen, Cotonou 2000) omhandler integrering af kønsaspektet. I artikel 31 i

---

⁵ Shaping the 21st Century: the contribution of Development Co-operation, maj 1996.

⁶ Proklameret af formændene for Rådet, Europa-Parlamentet og Kommissionen ved starten af Det Europæiske Råds møde i Nice den 7. december 2000, EFT C 364 af 18.12.2000, s. 1.

⁷ KOM(2000) 335 endelig af juni 2000.

⁸ KOM(2000) 212 endelig af 26.4.2000.

Cotonou-aftalen hedder det udtrykkeligt, at der skal tages hensyn til kønsaspektet "på alle niveauer i udviklingssamarbejdet, også i makroøkonomiske politikker, strategier og foranstaltninger". Der har allerede været en vis grad af integrering i udviklingssamarbejdet. Inden for uddannelse indgår det f.eks. i målsætningerne for det kommende år, at man vil arbejde på at forbedre balancen mellem kønnene inden for undervisningen og fjerne konventionel kønsbaseret diskrimination i uddannelsessektoren.

Europa-Kommissionens kontor for humanitær bistand (ECHO) agter i sine foranstaltninger for 2001 at fortsætte med at tale ofrenes sag og iværksætte opmærksomhedsskabende aktiviteter, når kvinders menneskerettigheder krænkes under væbnede konflikter og at støtte målrettet humanitær bistand til afhjælpning af kvinders særlige behov. Det fattigdoms- og miljøtiltag, der blev iværksat i 1998 i samarbejde med FN's udviklingskontor, indeholder kønsaspektet som et generelt punkt, da en sikring af kvinders ret til at eje jord uundgåeligt vil få positive virkninger for miljøet. I bilag III findes flere eksempler på bedste praksis i forbindelse med hensyntagen til kønsaspektet i EF's udviklingssamarbejde.

Dette har været værdifulde resultater, som EF har opnået i institutionsmæssig henseende med henblik på en større hensyntagen til kønsaspektet i udviklingssamarbejdet. Et af disse resultater er en veltilrettelagt gennemførelsesplan. Andre er en god start på inddragelse af kønsaspektet i politik og procedurer på overordnet plan, herunder projektforvaltning og faglig uddannelse - i såvel forsøgslande og -sektorer som i projekter og programmer. På nationalt niveau er der med faglig bistand og støttemissioner blevet gjort et stort arbejde for at skabe større opmærksomhed omkring ligestillingsproblematikken gennem aktionsforskning, forskning i hvor man kan starte med at sætte ind for at inddrage kønsaspektet og undervisning som led i opmærksomhedsskabende og kapacitetsforbedrende programmer vedrørende kønsaspektet. Partnerlandene er således blevet rådgivet om, hvordan de kan vurdere behovet for inddragelse af kønsaspektet og opstille strategier for, hvordan de skal fortsætte deres bestræbelser for at få forfølge disse mål.

EU-medlemsstaternes ligestillingsekspertgruppe fungerer med det specifikke formål at drøfte Fællesskabets udviklingspolitik i forhold til kønsaspektet. Gruppen består af tjenestemænd fra Kommissionen og regeringsrepræsentanter fra medlemsstaterne og holder møde hvert år. Et af gruppens indsatsområder er udvikling og anvendelse af præstationsindikatorer.

Tidligere anvendte Fællesskabet EUF og budgetmidler (nationale vejledende programmer, regionale vejledende programmer, specifikke budgetposter) til kvindespecifikke projekter og programmer i udviklingslandene. F.eks. indgik Kommissionen efter den internationale konference om befolkning og udvikling i 1994 forpligtelser for over 780 mio. EUR til foranstaltninger, der svarede til Kairo-handlingsprogrammet. Fællesskabet sætter i øjeblikket fokus på 6 reproduktionsrelaterede områder, bl.a. bekæmpelse af kønsrelateret vold og seksuelt misbrug.⁹

I forbindelse med integrering af kønsaspektet råder Kommissionen kun over et særligt instrument med en særskilt katalysatorfunktion. Den særlige budgetpost B7-6220 "Integrering af kønsaspektet i udviklingssamarbejdet" er blevet anvendt som faglig støtte til at øge integreringen af kønsproblematikken i Fællesskabets udviklingssamarbejde. Siden 1998 er der anvendt 10,2 mio. EUR fra denne post. Budgettet for 2001 er på 2,02 mio. EUR. Den forordning, der danner retsgrundlaget for den pågældende budgetpost, udløber ved udgangen

---

⁹ De øvrige områder er familieplanlægning, svangerskab og fødsel, unges køns- og reproduktionssundhed, bekæmpelse af HIV/AIDS og kønssygdomme samt etablering af partnerskaber med civilsamfundsorganisationer.

af 2003. I 2002 vil der blive indledt en overordnet evaluering af de finansielle foranstaltninger vedrørende ligestilling, således at det er muligt at fremsætte forslag til en ny forordning, hvis det skulle vise sig nødvendigt.

Kommissionens tjenestegrene vil fortsætte sine bestræbelser på at omsætte gode strategier i konkrete handlinger. Dette handlingsprogram er et skridt på vejen.

5. INDSATSOMRÅDER OG FORANSTALTNINGER FOR GRADVIS ÆNDRING

5.1. Sigte og rammer

For at få generel hensyntagen til kønsaspektet fuldt institutionaliseret i EF's udviklingssamarbejde er det nødvendigt at sigte mod følgende tre mål:

1. Analyse og integrering af kønsaspektet i de seks vigtigste områder for EF's udviklingssamarbejde.
2. Hensyntagen til kønsaspektet i projekter og programmer på nationalt og regionalt niveau.
3. Opbygning af EF's evne internt til at tage hensyn til kønsaspektet.

De definerede mål er meget specifikke og bygger på brede rammestrategier, hvor basisprincipperne er aftalte og veldefinerede (jf. afsnit 4). Navnlig bør målet vedrørende opbygning af kapacitet internt i højere grad betragtes som en vej eller en metode end som et særskilt mål. Som det imidlertid fremgår af tidligere erfaringer, kan ingen af de bredere strategielementer omsættes fuldt ud i praksis, uden at den interne kapacitet styrkes. Kommissionen indtager derfor det standpunkt, at den vil fokusere på klare mål for sin egen kapacitetsopbygning.

5.1.1. *Analyse og integrering af kønsaspektet i de seks vigtigste områder for EF's udviklingssamarbejde*

Det Europæiske Fællesskabs udviklingspolitik¹⁰ fokuserer på seks prioriterede indsatsområder for Fællesskabets udviklingssamarbejde. De forskellige områder er fremhævet nedenfor. Områderne er opstillet, så de afspejler prioriteringerne for hensyntagen til kønsaspektet (fokus, virkninger og timing) på de forskellige områder i forhold til dette handlingsprogram. Da der bliver taget større hensyn til kønsaspektet på områder som social udvikling, fødevarerikkerhed og udvikling i landdistrikter, vil der fortsat blive sat fokus på disse områder for ikke at miste styrke. Transportsektoren bliver ofte fremhævet som en prioriteret sektor i den nationale programmering, og det vil derfor være nødvendigt også at udforske dette område yderligere. **På hvert område vil der blive fremlagt et generelt perspektiv for hensyntagen til kønsaspektet. Dette vil blive fulgt op af fem specifikke foranstaltninger, som skal iværksættes for alle seks områder.**

1. *Støtte til den makroøkonomiske politik, til fattigdomsbekæmpelse og til sundheds- og uddannelsesprogrammer:* Der er tydeligvis en tæt forbindelse mellem økonomisk vækst og investering i strategier for fattigdomsbekæmpelse. Dette betyder nødvendigvis, at ligestillingsproblematikken må inddrages, da det store flertal af

---

¹⁰ KOM(2000) 212 endelig af 26.4.2000.

fattige kvinder er ramt dobbelt hård, både på grund af deres køn og deres lavere sociale status. Det erkendes, at kvinderne på kort sigt blev negativt påvirket af strukturtilpasningspolitikkerne i 1980'erne, som ofte reducerede de nationale budgetter for social velfærd, sundhed og uddannelse og havde negative følgevirkninger for kvinderne på kort sigt ("Inddragelse af ligestillingsproblematikken i forbindelse med strukturtilpasninger i 1990'erne"¹¹). For fremtiden bør analyserne indeholde vurderinger af, om makroøkonomisk (herunder regeringens budgetprioriteringer og fiskale mekanismer) fattigdomsbekæmpelse og sikring af levevilkårene og/eller om der er støtte til basal sundhedspleje, uddannelse, offentlig sundhedspleje, sanitet, rent vand og brændsel, alle er elementer med direkte virkninger for kvinders reproduktive arbejde og således for deres evne til at tjene penge og indtage deres plads i samfundet fuldt ud.

På området *uddannelse* er den manglende ligestilling mellem kønnene betydelig, og piger har ofte ikke de samme muligheder for at blive optaget og følge undervisning i grundskolerne og har færre muligheder for at finde beskæftigelse, når de forlader skolen. Generelt er kvinder underrepræsenteret i de besluttende strukturer i ministerier og uddannelsesinstitutioner. Kulturelle faktorer (favorisering af drenge i forhold til piger), mangelfulde faciliteter og dårligt undervisningsmateriale hindrer yderligere fremskridt. Udviklings samarbejdet kan således spille en nøglerolle ved at fremme kvinders status, forbedre faciliteter og undervisningsmateriale og udforme analytisk og statistisk værktøj til vurdering af pigers vilkår. EF lægger i sin uddannelses- og udviklingspolitik stor vægt på at fremme uddannelse på grundskoleniveau, specielt for pigerne.

På *sundhedsområdet* er det vigtigste ved siden af behovet for at styrke de overordnede sundhedssystemer at få rettet indsatsen mod reproduktiv sundhed og større smitsomme sygdomme som HIV/AIDS, malaria og tuberkulose. Det erkendes, at specielt HIV/AIDS ikke kun er et sundhedsproblem i sig selv, men at det også har virkninger på andre områder. Det store antal HIV-smittede i landdistrikterne berører det stigende antal husholdninger med kvindeligt overhoved, hvor kvinderne er hovedindkomstmottager. Når deres helbred forværres, og de dør, bringer det uundgåeligt den resterende del af husholdningens muligheder for overlevelse i fare.

2. *Fødevarer sikkerhed og bæredygtig udvikling i landdistrikterne:* Kvinder har stadig ikke samme adgang til ressourcer, samme mulighed for at bestemme over ressourcerne eller samme rettigheder til jord, selv om de spiller en altdominerende rolle i landbrugsproduktionen. De har ofte adgang til mindre, marginale og ufrugtbare jordlodder til fødevarerproduktion, hvilket betyder et lavere udbytte og dårlige landbrugsmetoder. Mangelen på bindende rettigheder til jord gør deres udkomme svagere og forhindrer dem i at få adgang til vigtige landbrugstjenester og input, som er nødvendigt for at forbedre subsistens- og handelsproduktionen. Kommissionen har i sin politik for udviklings samarbejde udtrykkeligt opfordret til, at man gør brug af en tværfaglig metode på dette område, hvor hensyntagen til kønsaspektet indgår som en grundlæggende del.
3. *Transport:* Transport er tilsyneladende et kønsneutralt område, men transportpolitikken udformes ofte således, at den ikke tager hensyn til den forskellige bevægelsesfrihed, samfundet giver mænd og kvinder. Manglende hensyntagen til

---

¹¹ " Report of the Commonwealth Expert Group on women and Structural Adjustment, 1991.

dette forhold virker hæmmende på kvinders bevægelsesfrihed og vanskeliggør adgangen til sociale ydelser.

4. *Forbedring af institutionernes kapacitet, god regeringsførelse og retsstatsprincippet:* Kvinderne tilsidesættes ofte i den politiske og økonomiske beslutningsproces på både nationalt og lokalt niveau. Dette kan føre til politiske beslutninger, hvor kønsproblematikken overses, således at kvinder forhindres i at deltage aktivt, og således at den skæve magtfordeling i samfundet som helhed yderligere befestes. Et vigtigt skridt for udviklingslandene er at vedtage og/eller reformere og kraftigt gennemføre en omfattende lovramme med bekræftelse af ligestilling mellem kønnene og prioritering af samme rettigheder og principper for samme behandling af mænd og kvinder. Inddragelse af ligestillingsproblematikken i en lovramme er et vigtigt skridt i arbejdet med at etablere eller konsolidere en stat, som værner om og anerkender principperne om lige rettigheder, demokrati og god regeringsførelse.

Det er væsentligt, at kvinderne får bemyndigelse og selvstændighed og bedre politisk status, hvis der skal opnås god regeringsførelse og retsstatsprincipperne for både mænd og kvinder. Kvinderne er stærkt underrepræsenteret på de fleste ledende niveauer og har ganske få muligheder for at opnå politisk magt i de lovgivende organer. Problemet med kvinders mindre repræsentation bør behandles i forbindelse med indsatsen for opbygning af demokrati og bedre institutioner i udviklingslandene.

5. *Handel og udvikling:* En analyse af ligestillingsproblematikken på baggrund af de sociale virkninger af globaliseringen er afgørende for forståelsen af, hvordan det er muligt at sikre, at handel og investeringer er til støtte for ligestilling. Mænd og kvinder har ikke haft samme gavn af væksten i samhandelen, hvilket i høj grad afspejler de interne sociale strukturer i landene. EF agter at støtte handelspolitiske reformer i udviklingslandene, som omfatter strategier for at sikre økonomisk, social og miljømæssig bæredygtighed af handels- og investeringspolitikken. I forberedelserne til den kommende WTO-runde i Qatar i november 2001 vil EF forsøge at fremme international dialog og incitamentet til handel og social udvikling, som kan skabe større forståelse og sikre positive gensidige virkninger. I forbindelse med AVS-EU-partnerskabsaftalen vil der f.eks. i de kommende handelsforhandlinger blive taget hensyn til de samfundsøkonomiske virkninger, både for mænd og kvinder, af handelsforanstaltninger over for AVS-landene.

6. *Regional integration og samarbejde:* Regional integration og samarbejde bidrager til at integrere udviklingslandene i verdensøkonomien og spiller en afgørende rolle for befæstelse af fred og konfliktforebyggelse. Kun derved vil de pågældende lande være i stand til at optage udfordringer på tværs af grænserne, navnlig på miljøområdet og i forbindelse med anvendelse og forvaltning af naturressourcer - og således have direkte virkninger for mænd og kvinder, som lever i grænseområder. De positive virkninger af foranstaltninger på dette område vil vise sig inden for institutions- og kapacitetsforbedring og inden for konfliktforebyggelse og -løsning. Kønsaspektet går på tværs af begge disse felter.

På alle disse seks prioriterede områder vil Kommissionen prioritere sin indsats efter specifikke behov, bedste praksis og indhøstede erfaringer og gennemføre følgende foranstaltninger:

- revision og analyse af de politiske retningslinjer i overensstemmelse med mænds og kvinders vilkår inden for hvert af EF's prioriterede områder

- øget anvendelse af indikatorer baseret på ligestilling i sektorpolitikker og -strategier, som også skal anvendes til identificering, gennemførelse og overvågning af specifikke udviklingssamarbejdsprojekter og programmer i denne sektor
- styrkelse på delegationsniveau af kapaciteten til dialog om sektorpolitik og sektorstrategier med regeringer og civilsamfundet for at bringe ligestillingsproblematikken og kvinder frem på scenen i højere grad
- styrkelse af metoderne til passende kvalitetskontrol af sektorpolitik baseret på ligestilling. Den tværfaglige kvalitetsstøttegruppe skal drøfte strategien for de enkelte lande, inden den godkendes, og vil systematisk skulle vurdere kønsaspektet.

5.1.2. Hensyntagen til kønsaspektet i projekter og programmer på nationalt og regionalt niveau

Det endelige ansvar for fastsættelse af prioriteringer og gennemførelse af aftalte kønspolitiske politikker ligger hos udviklingslandene selv. EF er stærkt forpligtet til at støtte partnerlande, regeringer, civilsamfund og den private sektor i deres bestræbelser på at fremme gennemførelse af de aftalte udviklingsstrategier. EF er også forpligtet til at integrere ligestillingsmålsætninger i sin udviklingssamarbejdspolitik, programmer og projekter. Til at fremme denne proces er der fastlagt specifikke foranstaltninger.

Nationalt og regionalt niveau:

- Eksisterende og fremtidige retningslinjer for programmering af udviklingssamarbejde skal også omfatte kønsaspektet.
- Sådanne retningslinjer vil blive overdraget til delegationer og partnerlande, som tilskyndes til at lade ligestillingsproblematikken indgå i udformning og vurdering af fattigdomsbekæmpelsesstrategier, landestrategier og de årlige arbejdsprogrammer.
- Kommissionens personale i delegationerne skal styrkes. De skal virke som katalysatorer, støtte integrering af ligestillingsproblematikken på nationalt og regionalt niveau og deltage i udformningen og anvendelsen af landestrategier under de særlige lokale forhold.
- Nationale ligestillingsekspertes, der arbejder i ligestillingsafdelinger i de forskellige landes ministerier, skal have en større rolle og kontakt til aktiviteter vedrørende intern kapacitetsopbygning for Kommissionens tjenestegrene (jf. 5.1.3.).
- Faglig bistand i landet skal styrkes gennem øget deltagelses- og aktionsbaseret forskning og udvikling, informationsstøtte og uddannelse. Det forventes, at konsulenter og forskere vil bringe værdifuldt input i policy-dialog og gennemførelse.
- Kommissionen vil tale stærkt for samarbejde i marken og koordinering af resultaterne af ligestillingsmålene blandt andre donorer som medlemsstaterne, FN-agenturer, Verdensbanken, USAID og andre. I den forbindelse vil lokale koordineringsgrupper med donorer på ligestillingsområdet få tildelt en aktiv rolle, eller hvis sådanne ikke findes, vil bestræbelserne for at skabe et koordineringsorgan blive fortsat.

Projekt- og programmeringsniveau:

- Et grundlæggende metodisk krav i handlingsplanen fra Beijing er, at der skal foretages en analyse af mænds og kvinders situation i alle udviklingstiltag på projekt- og programniveau (basisundersøgelser i præ-projektfasen). Dette gør det lettere at vurdere, hvilke

virksomheder foranstaltningerne vil få for mænd og kvinder, og hvordan det mest effektivt kan sikres, at både mænd og kvinder får indflydelse på, deltager i og drager fordel af udviklingsprocessen.

- Kommissionen vil tage større hensyn til kønsaspektet i hele projektforsøget i forbindelse med problemanalyse, udpegelse af målgrupper og modtagere, fastsættelse af mål, udformning af indikatorer og kontrolmetoder.
- Kommissionen vil systematisk udbrede og anvende reviderede evalueringsretningslinjer, hvorefter alle projekter og programmer skal overvåges og evalueres i forhold til ligestillingsproblematikken. Evalueringsgrupperne bør således i videst muligt omfang bestå af folk med den relevante ekspertise eller kompetence i ligestillingsspørgsmål.
- For specifikke projekter og programmer vil Kommissionen yderligere udvikle ligestillingsindikatorer og data, hvor oplysningerne er opdelt på mænd og kvinder, som skal anvendes i forbindelse med planlægning, gennemførelse, overvågning, evaluering og opfølgning. Formålet er at anvende indikatorer, der viser, hvor godt ligestillingsproblematikken er integreret i de forskellige ledelsesopgaver (analyser, projektudformning, vurdering, ekspertudvælgelse, tilsyn, evaluering osv.) og at undgå indikatorer, der blot "tæller ord" såsom kvinder og kønsaspekt, i dokumenterne. Ligestillingsforskellene belyses ved hjælp af kønsopdelte data, som analyseres med henblik på at finde innoverende løsninger og/eller strategier til forbedring af ligestillingen.

5.1.3. Opbygning af Kommissionens evne internt til at tage hensyn til kønsaspektet, instrumenter og metoder.

Trods en begrænset arbejdsstyrke er der i årenes løb skabt en række hjælpemidler i arbejdet på en større hensyntagen til kønsaspektet, og flere er under udvikling. Til eksempel kan nævnes et udkast til en ligestillingsbrochure, lærebøger og undervisningsmateriale, der kan anvendes i forskellige situationer og programmeringsretningslinjer for 9. EUF. De er i givet fald harmoniseret med de retningslinjer for ligestilling af kønnene i udviklingssamarbejde, der er udarbejdet af OECD's komité for udviklingsbistand (DAC). Arbejdet med at revidere, udvikle, tilpasse og finjustere disse redskaber bør være en løbende proces. Mange af dem er dog endnu ikke udviklet fuldt ud, og andre har behov for en finjustering.

- Der vil blive udarbejdet en ligestillingsbrochure, der skal tjene som informations- og opslagsværk for personalet. Den kommer til at indeholde oplysninger om bedste praksis såvel som relevant teoretisk materiale om ligestillingsarbejde og policy-retningslinjer. Den skal ajourføres med regelmæssige mellemrum. Den reviderede udgave af projektforsøgetshåndbogen indeholder oplysninger om, hvordan man bedst sikrer en god ligestillingspraksis i den normale arbejdsgang. Dens standardbestemmelser vedrørende ligestilling vil blive anvendt i forbindelse med forundersøgelser og evalueringer.
- Intranetstedet om kønsaspektet og udviklingen må forbedres og ajourføres. Netstedet skal også omfatte ligestillingsbrochuren og links til relevante kommissionsdokumenter om kønsaspektet.
- Der vil blive afholdt kurser i ligestillingsproblematikken i hovedsæde og delegationer. Formålet er at bevidstgøre personalet om ligestillingsproblematikken og på denne måde forbedre kvaliteten af udviklingstiltag, således at ønsker og interesser hos både mænd og kvinder i partnerlandene kan imødekommes bedre. Med sådanne kurser opnås en vis overensstemmelse mellem forskellige initiativer for inddragelse af kønsaspektet og mellem

de forskellige konsulenter, der rådgiver om kønsaspektet og udviklingen. Der vil blive sørget for, at undervisningsmaterialet er kontekstspecifikt.

- Kendskabet til ligestillingsproblematikken hos Kommissionens personale vil blive styrket på passende niveauer i både hovedsæde og delegationer.
- Faglig bistand med tilkaldeeksperten i ligestillingsspørgsmål vil blive styrket på nationalt og regionalt niveau samt i hovedsædet. En reserve af velkvalificerede eksterne konsulenter skal varetage en støttefunktion og indgå i en dialog med de afdelinger, der har ansvaret for forskellige sektorer og geografiske områder, samt med embedsmænd og delegationer i regionerne, når der er behov herfor.
- Partnerskaber med medlemsstaterne, FN-agenturer, civilsamfundet og andre aktører kan give en bedre informationsudveksling, navnlig vedrørende god praksis og metoder.

6. GENNEMFØRELSE

I dette handlingsprogram har Kommissionen ansvaret for at sikre, at den nødvendige bevidstgørelse, engagement og kapacitet etableres. Hovedresultatet vil være, at alt personale i Kommissionen, som arbejder med udviklingssamarbejde, ved år 2006 har de fornødne faglige kvalifikationer til - i en dialog med udviklingslandene - at fremme ligestillingen mellem mænd og kvinder.

I den årlige rapport fra Kommissionen til Rådet og Europa-Parlamentet om gennemførelsen af Fællesskabets udviklingspolitik¹² kommer der til at indgå en rapport om handlingsprogrammets gennemførelse. Der vil blive ført tilsyn med handlingsprogrammet efter arbejdsplanen i bilag VI, og der gøres midtvejs status over programmets gennemførelse og ved dets afslutning. Ved evalueringerne undersøges det, om foranstaltningerne vedrørende ligestilling er effektive, virker godt og er relevante, og der fremsættes henstillinger til forbedringer.

Den særlige budgetpost angående integrering af kønsaspektet er den vigtigste katalysator for generel hensyntagen til kønsaspektet og vil som tidligere blive anvendt, når der skal tilkaldes yderligere faglig bistand. For at sikre omfattende resultater på området metodeudvikling, anvendt forskning, specifikke undersøgelser såvel som uddannelse og bevidstgørelse, vil beløbene på den særlig budgetpost for integrering af kønsaspektet blive opretholdt for 2001 og 2002.

Et vigtigt element er at etablere velfungerende og innoverende partnerskaber med medlemsstaterne og andre donorer med henblik på ansættelse af fagligt personale og eksperter.

7. AFSLUTTENDE BEMÆRKNINGER

Hvis det skal lykkes at opfylde målene for fattigdomsbekæmpelse i international udvikling, er det afgørende, at man får inddraget hensyntagen til ligestillingsproblematikken i udviklingssamarbejdet. I denne meddelelse er der gjort rede for, hvor stor gavn og hvor stort et potentiale en større hensyntagen til kønsaspektet vil have i EF's udviklingssamarbejde, og hvordan denne proces kan virke befordrende på nævnte samarbejde.

---

¹² Rådets konklusioner af 10. november 2000, Det Europæiske Fællesskabs udviklingspolitik, artikel 43.

Formålet er at støtte partnerlandenes og EF's bestræbelser på at fremme ligestillingen mellem kønnene og tage større hensyn til kønsaspektet på nationalt plan, at inddrage kønsaspektet i udviklingspolitikken og at styrke Kommissionens egen kapacitet på området. Det understreges, at ansvaret for en bedre ligestilling mellem mænd og kvinder i sidste ende ligger hos de enkelte lande selv.

Arbejdsplanen for dette handlingsprogram findes i bilag VI og viser, hvordan EF's udviklings samarbejde med henblik på at fremme ligestilling mellem kønnene i partnerlandene kommer til at forløbe. Herigennem støttes partnerlandenes, regeringernes, NGO'ernes og andre civilsamfundsgruppers indsatsområder og tiltag. Samtidig sikrer planen, at der er overensstemmelse mellem partnerlandenes og EF's egne foranstaltninger til institutionalisering af kønsaspektet.

Et stærkt engagement fra EF, udviklingslande, medlemsstater og andre donorer vil være bevis for, at det er muligt at opnå større ligestilling mellem kønnene ved hjælp af en generel systematisk og sammenhængende metode.

BILAG I

Integrering af kønsaspektet: begreb og definitioner

KØNSASPEKTET

Et begreb, der i modsætning til de biologiske forskelle vedrører de sociale forskelle på mænd og kvinder, der er blevet indlært, er foranderlige og varierer meget såvel inden for de enkelte kulturer som de forskellige kulturer imellem.

KØNSSPECIFIK ANALYSE

Undersøgelse af forskelle i vilkår, behov, deltagelse, adgang til ressourcer og udvikling, kontrol af ejendomme, beslutningsbeføjelser, osv. mellem mænd og kvinder i deres kønsbetingede roller.

KØNSOPDELTE DATA

Indsamling og opstilling af data og statistikker efter køn med henblik på komparative analyser og analyser efter køn.

KØNSSPECIFIK KONSEKVENSANALYSE

Undersøgelse af policy-forslag for at vurdere, om de vil have forskellige virkninger for mænd og kvinder, med henblik på at tilpasse sådanne forslag for at neutralisere diskriminerende virkninger og fremme ligestillingen.

GENEREL HENSYNTAGEN TIL KØNSASPEKTET (MAINSTREAMING)

Ved generel hensyntagen til kønsaspektet forstås, at man systematisk søger at tilgodese kvinders og mænds vilkår, ønsker og behov i politikken på alle områder med det formål at fremme ligestillingen mellem mænd og kvinder og at udnytte alle generelle politiske tiltag og foranstaltninger specifikt med henblik på ligestilling ved aktivt og åbent at tage hensyn til deres virkninger på mænds og kvinders vilkår i forbindelse med både planlægning, gennemførelse og overvågning.¹³

KØNSSPECIFIK PLANLÆGNING

En aktiv planlægningsmetode, hvorefter kønsaspektet indgår som et vigtigt variabel og kriterium, og hvor man udtrykkeligt søger at inddrage kønsdimensionen i alle politikker og aktioner.

---

¹³ KOM(1996) 67 endelig udg. af 21.2.1996.

BILAG II

Kønsrolleaspektet i udviklingslandene

Politisk repræsentation:

- I 1999 havde kvinder kun 12,7% af parlamentsmandaterne på verdensplan, og dette tal ligger i de mindst udviklede lande helt nede på 8,7%

Produktion:

- Kvinder varetager 53% af al erhvervsvirksomhed i udviklingslandene, men kun 1/3 af deres arbejde i dag er medregnet i nationale regnskaber mod 3/4 af mændenes
- I Latinamerika og Vestindien udgør kvinder 7-11% af de officielle kreditinstitutioners kunder. I mange afrikanske lande optager kvinderne under 10% af lånene til små landbrug og kun 1% af de samlede landbrugslån og det på trods af, at de udgør mere end 60% af arbejdskraften og bidrager med op til 80% af den samlede fødevarerproduktion

Sundhed/AIDS/Befolkning:

- Antallet af HIV-smittede kvinder set i forhold til antallet af smittede mænd er fordoblet siden 1992, således at forholdet nu er næsten 1/2, og i de fattigste lande er antallet af unge kvinder med AIDS steget kraftigt, navnlig i aldersgruppen 14-20 år
- 130 millioner kvinder har været udsat for kønsligt lemlæstende indgreb, og dette tal stiger med 2 millioner om året

Uddannelse:

- På verdensplan får 24% af pigerne ingen grundskoleundervisning; for drengenes vedkommende ligger dette tal på 16%
- I de mindst udviklede lande kan 61% af den mandlige befolkning læse og skrive; dette tal ligger på 41% for kvindernes vedkommende
- I Sri Lanka er 97% af pigerne indskrevet i grundskolen trods den politiske ustabilitet i landet, hvilket skal sammenlignes med 70% for verdensdelens vedkommende. På samme måde er det kun 7% af landets unge piger, der ikke kan læse og skrive, medens dette tal er 42% for det sydlige Asiens vedkommende

Miljø:

- Kvinderne, som ofte har til opgave at hente vand og varetage subsistenslandbruget, har fået større arbejdsbyrde som følge af tiltagende ørkendannelse og miljøforringelse

Vold mod kvinder:

- Globalt set har hver tredje kvinde været udsat for vold fra nærtstående.

BILAG III

Eksempler på god praksis og erfaringer med hensyn til kønsaspektet i EF's udviklingssamarbejde¹⁴

Positive samspilsvirkninger med medlemsstaterne

I Sydafrika er der opnået en forbedring med hensyn til inddragelsen af kønsaspektet i EU's udviklingssamarbejde takket være en bedre koordinering mellem de støtteværende medlemsstater. Donorlandene foretager nu en regelmæssig koordinering - denne ordning blev først indført af det svenske internationale udviklingsagentur (SIDA) - i henseende til kønsaspektet. EU's delegation, der har spillet en aktiv rolle som vært for koordineringsmøderne, har deltaget i den undersøgelse af kønsaspektet, som donorlandene har gennemført som led i udviklingssamarbejdet i Sydafrika.

Miljø

Et forskningsarbejde, der blev gennemført på Salomon-øerne i samarbejde med lokale embedsmænd viste, at lastningen af tømmeret var en vanskelig opgave for kvinder. Sektorspecialisternes og projektpersonalets umiddelbare respons herpå var at overdrage arbejdet til mænd. Da det viste sig, at skovhugst var kvindernes vigtigste indtjeningsmulighed, overvejede EU's delegation imidlertid om en bedre teknologi var løsningen, og resultatet blev, at opgaven fortsat kunne løses af kvinder ved hjælp af særligt løftegrej.

Uddannelse

Det viste sig, at de to køn havde væsentligt forskellige ønsker, da der blev holdt særskilte møder med mandlige og kvindelige studerende ved University of Technology in Lae (UNITECH) i Papua New Guinea, og dette har influeret på de planer for udviklingen af infrastrukturene, som EU finansierer på stedet. Med hensyn til det generelle behov for faciliteter gav de mandlige studerende udtryk for ønske om sportsanlæg og edb-udstyr. De kvindelige studerendes vigtigste ønske var få anlæg kun med adgang for kvinder, på grund af hyppigt forekommende tilfælde af voldtægt og vold mod kvinder. Kvinderne ønskede beskyttelsesindhegning omkring sovesalene og installation af faciliteter såsom computere inden for det indhegnede område med henblik på aftenarbejde. Kvindernes reproduktive rolle var også anledning til forskellige ønsker. Begge køn ønskede faciliteter for ægtepar, men kvinderne i særdeles hed understregede behovet for indkvarteringsmuligheder for mødre med børn.

Sundhed/AIDS/Befolkning

EF's budgetpost for HIV/AIDS er en af de få budgetposter, hvor det er en forudsætning for finansiering, at kønsaspektet tilgodeses. Projekter, der ikke opfylder dette krav, godkendes ikke til finansiering. Inden for HIV/AIDS finansierer man også specifikke kvinderrelaterede projekter, f.eks. vedrørende lemlæstende kønslige indgreb.

Institutionalisering og integrering af kønsaspektet i udviklingen i landdistrikter

I Guinea Conakry har EF oprettet et særligt net (GIGED - Gender and Development Inter-projects group), der består af en fast gruppe med 2-3 nationale konsulenter (GIGED-afdeling) samt et varierende antal personer, som arbejder på forskellige niveauer og i forskellige sektorer inden for rammerne af AVS-EU-aftalen (program- og projektledere, nationale anvisningsberettigede samt delegationen). Formålet med GIGED-projektet er at sørge for, at der tages større hensyn til kønsaspektet i udviklingssamarbejdet i det modtagende AVS-land som fastsat i Rådets resolution, Lomé-konventionen og landets egen politik. Efter det første års forsøg blev GIGED2-projektet iværksat. Det blev finansieret som led i det nationale vejledende program under tilsyn fra en national

---

¹⁴ For yderligere dokumentation vedrørende EF's samarbejde med de enkelte lande henvises til A Review of Mainstreaming Gender at Country Level, Volume 1, Main Report, Royal Tropical Institute (KIT), marts 1999.

NGO med det formål at bistå de involverede parter i samarbejdet mellem EU og Guinea (dvs. den nationale anvisningsberettigede, delegationen, program- og projektledere) i bestræbelserne på at tilgodese kønsaspektet. Tanken er at GIGED-nettet kun skal fungere i en overgangsperiode, idet det udfases så snart den fornødne forvaltningskapacitet er tilvejebragt og er selv bærende. Denne fremgangsmåde har fungeret så godt i Guinea Conakry, at man er i gang med at gentage den i Mali og på Madagaskar.

BILAG IV

EF-dokumenter, forordninger og instrumenter vedrørende kønsaspektet

Liste over eksisterende EF-dokumenter vedrørende kønsaspektet

Meddelelse fra Kommissionen til Rådet og Europa-Parlamentet om integrering af kønsaspektet i udviklingssamarbejdet, 18. september 1995 - KOM(95) 423 endelig udg.

Rådets resolution af 20. december 1995 om integrering af kønsaspektet i udviklingssamarbejdet.

Europa-Kommissionens statusrapport 1997 om integrering af kønsaspektet i udviklingssamarbejdet.

Rådet forordning (EF) nr. 2836/98 af 22. december 1998 om integrering af kønsaspektet i udviklingssamarbejdet.

Det Europæiske Fællesskabs udviklingspolitik, 26. april 2000 - KOM(2000) 212 endelig.

Cotonou EU-AVS-aftalen, 2000.

Erklæring fra Rådet og Kommissionen af 10. november 2000 om Fællesskabets udviklingssamarbejde.

Meddelelse fra Kommissionen til Rådet, Europa-Parlamentet, Det Økonomiske og Sociale Udvalg og Regionsudvalget "På vej mod en EF-rammestrategi for ligestilling mellem mænd og kvinder (2001-2005)" - KOM(2000) 335 endelig.

Redskaber for større hensyntagen til kønsaspektet i Kommissionen, der er under udarbejdelse eller til gennemgang

Udkast/Skitse til en ligestillingsbrochure

Ændring til projektforvaltningshåndbogen og formular til fremsættelse af finansieringsforslag ("Ligestillingsfølsom" projektforvaltningshåndbog)

Projektidentifikationsark

Intranetsted i Kommissionen om kønsaspektet og udviklingen

Undervisningsmateriale tilpasset forskellige situationer

Programmeringsretningslinjer for 9. EUF (Den Europæiske Udviklingsfond)

Kønsspecifikke landeprofiler

Formular og retningslinjer for vurdering af virkningerne af kønsaspektet

Generelle referencer for evalueringer og forundersøgelser

BILAG V

Forkortelser

AVS	Stater i Afrika, Vestindien og Stillehavet
AIDCO	EuropeAids Samarbejds kontor
AIDS	Erhvervet immundefekt syndrom
ALA	Udviklingssamarbejdsprogram for Asien og Latinamerika
DAC	Komitéen for Udviklingsbistand
DFID	United Kingdom Department for International Development
GD	Generaldirektorat
DNE	Detacheret National Ekspert
EF	Det Europæiske Fællesskab
ECHO	Det Europæiske Fællesskabs Kontor for Humanitær Bistand
EUF	Den Europæiske Udviklingsfond
EU	Den Europæiske Union
FAO	De Forenede Nationers Levnedsmiddel- og Landbrugsorganisation
FWCW	Fjerde verdenskvindekonference, Beijing 1995
GAD	Kønsaspektet og udvikling
GIGED	GIGED-nettet (vedrørende kønsaspektet og udviklingen)
GSD	Ligestillingsbrochure
HAP	Sundhed, AIDS og befolkning
HIV	Human immundefekt virus
ICPD	International konference om befolkning og udvikling, Kairo 1994
IDS	Institute of Development Studies, University of Sussex, UK
MEDA	Program for udviklingssamarbejde i lande i Middelhavsområdet

NAO	National anvisningsberettiget
NGO	Ikke-statslig organisation
NIP	Nationalt vejledende program
OECD	Organisationen for økonomisk samarbejde og udvikling
PCM	Projektforvaltningshåndbog
RELEX	Generaldirektoratet for eksterne forbindelser
RIP	Regionalt vejledende program
SPP	Strategisk planlægning og programmering
STD	Kønssygdom
UNDP	De Forenede Nationers Udviklingsprogram
UNESCO	De Forenede Nationers Organisation for Uddannelse, Videnskab og Kultur
UNICEF	De Forenede Nationers Børnefond
WID	Kvinder og udvikling
WSSD	Verdenstopmødet for social udvikling, København 1995

BILAG VI

Vejledende tidsplan - år

Arbejdsplan for større hensyntagen til kønsaspektet: Målsætninger, aktioner, tidsplan og interne præstationsindikatorer

Målsætning		Aktioner	Tidsplan -						Indikatorer:
			År:						
			01	02	03	04	05	06	
EF POLITIK	Kønsaspektet i de seks prioriterede områder for EF's udviklingssamarbejde, der er udforsket								
		Revision og analyse af policy-retningslinjer i forhold til kvinders og mænds vilkår på hvert af EF's prioriterede områder							"Ligestillingsfølsomme" dokumenter er til rådighed
		Udvikling af et system for kontinuel analyse og normering af udviklende politikker og strategier, nye instrumenter, meddelelser og forordninger for at styrke og overvåge sektorforanstaltninger i forhold til kønsaspektet							Øget konsultation om kønsaspektet ved udarbejdelsen af de vigtigste dokumenter og instrumenter
		Øget anvendelse af kønsspecifikke output indikatorer i sektorpolitikker og -strategier							Kvantitative og kvalitative data og referencer om kønsaspektet er til rådighed
		Styrkelse af den sektorpolitiske dialog med myndigheder og civilsamfund på delegationsniveau for at bringe kønsrelaterede problemer frem i første række							Kønsrelaterede problemer som emne på dagsordenen for den politiske dialog med partnerne i udviklingssamarbejdet samt angivelse i resultatet af dialogen
		Styrkelse af midlerne til kvalitetssikring af sektorpolitikker							Den tværfaglige kvalitetsstøttegruppe styrkes/bakkes op med kompetence på ligestillingsområdet
PROGRAM-MERING	Hensyntagen til kønsaspektet i projekter og/eller programmer udformet på nationalt eller regionalt niveau								
	Nationalt og regionalt niveau	Tilgodese ligestillingsaspektet i eksisterende og fremtidige retningslinjer for programmering af udviklingssamarbejdet							"Ligestillingsvenlige" retningslinjer er til rådighed
		Integrering af kønsdimensionen ved forberedelse og revurdering af fattigdombekæmpelsesstrategien, landestrategien og de årlige arbejdsprogrammer samt statusrapporter							Fattigdomsbekæmpelsesstrategier, landestrategier, årlige arbejdsprogrammer, tilpasset lokale kønsrelaterede behov. Kønsrelaterede referencer er til rådighed i statusrapporter

		Styrkelse af politik- og programmeringsdialogen med nationale myndigheder og civilsamfundet via EF's delegationer, for at bringe kønsrelaterede spørgsmål og kvinder frem i første række, når der udarbejdes politikker på nationalt og regionalt niveau								Angivelse af kønsrelaterede spørgsmål i resultatet af policy-dialogen med nationale repræsentanter og NGO'er	
		Styrkelse af Kommissionens personale og delegationernes evne til at optræde som katalysatorer og støtte hensyntagen til kønsaspektet på nationalt og regionalt niveau								Øget bevidsthed om lokale kønsrelaterede problemer hos nationalt personale og nationale beslutningstagere Bedste praksis og nationale erfaringer delt og inkorporeret i mainstreamingprocessen. Hensyntagen til ligestillingsproblematikken i anvendelsen af landestrategier under specifikke lokale forhold	
		Styrkelse af nationale ligestillingseksperter i ligestillingsafdelingerne i nationale ministerier med forbindelser til interne aktiviteter for kapacitetsopbygning for tjenestemænd i Kommissionen								Øget opmærksomhed om lokale kønsrelaterede problemer hos nationalt personale og beslutningstagere. Nationale policy reformer om fremme af større lighed i rettighederne for kvinder og mænd i alle samfundssektorer	
		Samarbejde og koordinering i marken mellem Kommissionen og andre donorer med henblik på at opfylde ligestillingsmålene via lokale koordineringsgrupper med donorer på ligestillingsområdet. Støtte til oprettelse af sådanne grupper, hvor de ikke eksisterer								Henstillinger fra lokale koordineringsgrupper på ligestillingsområdet inkorporeret i den nationale udviklingsdialog	
Gennemførelse	Projekt- og programniveau	Systematisk analyse af vilkårene for mænd og kvinder i alle udviklings tiltag på projekt- og programniveau (forprojekter, basisundersøgelser) for at lette vurderingen af foranstaltningernes virkninger for kvinder og mænd og for at sikre, at både mænd og kvinder kan få indflydelse på, deltage i og drage fordel af udviklingsprocessen.								"Ligestillingsfølsomme" forundersøgelser og basisundersøgelser er til rådighed	
		Øget hensyntagen til kønsaspektet i hele projektforløbet ved problemanalyse, definition af målgrupper og modtagergrupper, fastsættelse af målsætninger, udformning af indikatorer, overvågning								Inddragelse af kønsperspektivet i projektforvaltningshåndbogen	
		Systematisk udbredelse og anvendelse af reviderede evalueringsretningslinjer, hvorefter alle projekter og programmer skal evalueres i et kønsbaseret perspektiv. Så vidt muligt integrering af personale med kendskab og kompetence på ligestillingsområdet i evalueringsgrupperne								Ligestillingsproblematikken inkluderet i evalueringsværktøj og -referencer Hensyntagen til kønsaspektet i evalueringsrapporter	

		Udarbejdelse på projekt- og programniveau af kønsfølsomme indikatorer og kønsopdelte data til anvendelse i planlægning, gennemførelse, overvågning, evaluering og opfølgning. Disse data vil også være hovedelementet i den efterfølgende planlægning og evaluering								Kvantitative og kvalitative kønsrelaterede indikatorer er til rådighed. Kønsopdelte statistikker er til rådighed. Kønsfølsom overvågning til besvarelse af, om foranstaltningen har været til lige stor fordel for både mænd og kvinder.	
INSTITUTIONER	Kapacitetsopbygning internt										
		Udarbejdelse af en ligestillingsbrochure								Ligestillingsbrochure er til rådighed.	
		Revision af projektførvaltningshåndbogen								Indføjelser af tekst i håndbogen om bedste praksis i forbindelse med ligestilling Indføjelser af et perspektiv om, hvordan man bedst kan inddrage kønsaspektet i hele projektførelsen, i undervisningsmaterialet	
		Udvikling af et intranetsted om kønsaspektet og udviklingen								Netsted om kønsaspektet findes på intranettet, konsulteres af brugere og ajourføres kontinuerligt af den ansvarlige enhed	
		Undervisning i ligestillingsproblematikken: <ul style="list-style-type: none"> • Relex-tjenesternes kurser revideres og ændres for at inddrage ligestillingsdimensioner • Basisundervisning i ligestillingsproblematikken som et standardkursus for personalet i Relex-tjenesterne • Skræddersyede kurser om forskellige interesseområder (f.eks. indføjelser af kønsaspektet i de nationale budgetter) 								Almen videnbase om ligestillingsproblematikken for hele personalet og deres ledere	
		Styrkelse af personalets kendskab til ligestillingsproblematikken								Ligestillingsekspertise er til rådighed på passende niveauer i hovedsæde og delegationer	
		Faglig bistand på tilkaldebasis								Særlig ligestillingsekspertise er til rådighed med rådgivning og støtte	
		Styrkelse af partnerskabet med medlemsstaterne								Ordning med regelmæssig informationsudveksling med medlemsstaterne er til rådighed	

OVERVÅGNING	Overvågning og opfølgning af programmer og aktioner									
		Midtvejsevaluering Slutevaluering							Systemer til opsporing og opfølgning ved inddragelse af hensyntagen til kønsaspektet i EF's udviklingssamarbejde på institutions-, programmerings- og gennemførelsesniveau.	